

Jacob S. Bjonness-Jacobsen

GRANSKING ETTER AKSJELOVENE

GRANSKING ETTER
AKSJELOVENE

Jacob S. Bjonness-Jacobsen

GRANSKING ETTER AKSJELOVENE

UNIVERSITETSFORLAGET

© Universitetsforlaget 2022

ISBN 978-82-15-05082-9

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS
Postboks 508 Sentrum
0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Omslag: Universitetsforlaget / Sissel Tjernstad

Omslagsillustrasjon: Galileo overfor den romerske inkvisisjonen (original tittel: Galileo Galilei davanti al tribunale dell'Inquisizione), maleri av Cristiano Banti (1857)

Sats: ottaBOK

Trykk: 07 Media – 07.no

Innbinding: Bokbinderiet Johnsen AS

Boken er satt med: Stempel Garamond 10,5/14

Papir: 90 g Arctic Matt

Materialet foreligger. Det kan kanskje bli undersøkt engang.

Knut Hamsun, *På gjengrodde stier* (1949)

Forord

Om granskingsprosessen er det fremholdt at den mangler regelforankring og dermed forutberegnelighet. Deltakelse i ulike granskinger har imidlertid gjort det klart for meg at denne kritikken mot instituttet som sådan – for det er det den må oppfattes som – er lite treffende; reglene finnes. Slike utspill finner sannsynligvis, paradoksalt nok, støtte i at reglene kan være vanskelig tilgjengelige. For offentlige og private granskinger har det vært hjelp å få: Rammeverket for offentlige granskinger er inngående behandlet av Johan Giertsen i hans bok *Gransking* fra 2008. For private granskinger ble det i 2011 gitt retningslinjer med kommentarer i Advokatforeningens regi. Disse er i skrivende stund under revisjon. Granskingsbestemmelsene i aksjelovene §§ 5-25 til 5-28 har derimot bare vært fragmentarisk behandlet og har hittil ikke vært undergitt en bred, samlet fremstilling.

Gransking, i forskjellige former, forventes, besluttes og igangsettes i opphetede og konfliktfylte situasjoner. Granskere, også de som oppnevnes i medhold av aksjelovene, har en selvstendig og av berørte gjerne opplevd inkvisitorisk rolle. Slik må det være, selv om granskingsprosessen blant annet av den grunn ofte oppleves krevende. Viktig er det derfor med kjennskap til og forståelse av rammene for prosessen. Det gir grunnlag for åpenhet, likebehandling og tillit, som det aksjerettslige granskingsinstitutt i sin tur nettopp skal sikre.

Oslo, 6. februar 2022

Jacob Sverdrup Bjønness-Jacobsen

Innhold

Forord	7
Kapittel 1 Plasserende utgangspunkter	17
Kapittel 2 Maktfordeling, lojalitet og interessevern	26
2.1 Gransking som element i minoritetsvernet	26
2.2 Nærmere om minoritetsvern	28
2.3 Begrunnelse for granskingsinstituttet	35
2.3.1 Behov	35
2.3.2 Økonomi	36
2.3.3 Kontroll	38
2.3.4 Informasjon	40
2.3.5 Likebehandling	41
2.3.6 Prosessuelle forhold	44
2.4 Aksjonærenes fellesskap og motsetninger	45
2.5 Aksjonærene som bærere av selskapsinteressen	52
2.6 Styrking av granskingsinstituttet	61
Kapittel 3 Generalforsamlingens behandling av forslag om gransking	66
3.1 Formelle vilkår	66
3.1.1 Forslag	66
3.1.2 Innkalling	69
3.1.3 Generalforsamling og dagsorden	70
3.1.4 Avstemning	72
3.1.5 Vedtak og protokollering	77
3.1.6 Analogier?	78
3.2 Materielle vilkår	79
3.2.1 Formuleringen av granskingstemaet	79
3.2.2 Stiftelsen	82
3.2.3 Forvaltningen	83
3.2.4 Regnskapene	88

Kapittel 4 Fremsettelse av begjæring til retten	91
4.1 Aksjonærens begjæring	91
4.2 Majoritetsbeslutning om gransking	95
4.3 Styrets rett og plikt til å fremsette begjæring til tingretten	95
4.4 Formkrav	96
4.5 Innholdet i begjæringen	96
4.6 Fristen for å fremme begjæringen	97
4.7 Angrep på begjæringen	98
4.8 Konsekvenser av fremsatt begjæring	98
Kapittel 5 Rettens behandling av begjæring om gransking	100
5.1 Innledning	100
5.2 Saksbehandling	100
5.2.1 Innledning	100
5.2.2 Saksstyring	101
5.2.3 Uttalelsesrett	101
5.2.4 Habilitetsspørsmål	104
5.2.5 Skriftlig eller muntlig behandling	105
5.2.6 Fremdrift og sanksjonsmidler	106
5.3 Formelle vilkår	106
5.3.1 Aksjeeierkravet	106
5.3.2 Betydningen av rekvirentens aksjonærposisjon under granskingen	111
5.3.3 Tilslutningskravet	112
5.3.4 Aktuell interesse	114
5.3.5 Generalforsamlingsvedtaket	115
5.3.6 Begjæringsfristen	116
5.4 Materielle vilkår – saklighetskravet	116
5.4.1 Utgangspunktet om aksjonærers innsynsrett i selskapet .	116
5.4.2 Det tidligere vilkår – fra svikt eller grov uaktsomhet til «rimelig grunn»	125
5.4.3 Dagens vilkår – fra «rimelig» til «saklig» grunn	129
5.4.4 Arten av de forhold granskingen gjelder	133
5.4.5 Rettsstridig eller kritikkverdig	136
5.4.6 Siviltrettslige undersøkelser kontra strafferettslig etterforskning	140
5.4.7 Private granskinger	146
5.4.8 Aksjonærens tidligere undersøkelser	150
5.4.9 Allerede kjent og tilgjengelig informasjon	150
5.4.10 Selskapets regnskapsføring og revisjon	155

5.4.11	Styrets forhold	156
5.4.12	Hensiktens betydning	158
5.4.13	Aktualitetskravet	159
5.4.14	Selskapets vedtekter	160
5.4.15	Identifikasjon av aksjonærer	160
5.4.16	Tredjemannsinteresser	161
5.4.17	Betydningen av hvem som har stemt for gransking på generalforsamlingen	162
5.4.18	Aksjonærenes personlige forhold	163
5.4.19	Personkonflikter	164
5.4.20	Konserner	165
5.4.21	Reell økonomisk interesse	165
5.4.22	Involverte verdier	167
5.4.23	Aksjeselskap kontra allmennaksjeselskap	169
5.4.24	Børsnotert selskap	170
5.4.25	Likhetsprinsippet	171
5.4.26	Faktum og juss	172
5.4.27	Forretningsmessige disposisjoner	176
5.4.28	Corporate governance, bærekraft og samfunnsansvar ...	176
5.4.29	Pågående søksmål	178
5.4.30	Granskingstemaets relevans for andre tvister	179
5.4.31	Forvaltningsundersøkelser	179
5.4.32	Ekstraordinære undersøkelser og faste selskapsorganer ..	181
5.4.33	Hvor stor andel av aksjekapitalen som sto bak kravet ...	182
5.4.34	Aksjonærmajoritetens og selskapets interesse i å unngå gransking	183
5.4.35	Hypotetiske forhold	184
5.4.36	Sjikane	184
5.4.37	Misbruksfare	185
5.4.38	Utbyttepolitikk	189
5.4.39	Uberettiget utnyttelse av forretningsidé	189
5.4.40	Selskapets handlemåte og opplysninger fremlagt under behandlingen av granskingsbegjæringen	190
5.4.41	Nye forhold	191
5.4.42	Dobbeltrepresentasjon	192
5.4.43	Beregning av tap o.l.	192
5.4.44	Eventuelle uheldige konsekvenser for saksøker	192
5.4.45	Selskaper som ikke har økonomisk resultat som formål	193
5.4.46	Kostnadene ved granskingen	193

5.4.47	Risikoen for at granskingen kan lede til krav mot selskapet	196
5.4.48	Oppløst og slettet selskap	197
5.4.49	Oppløsning av selskap under gransking	198
5.4.50	Konkursrammet selskap	199
5.5	Helhetsvurdering	200
5.6	Dokumentasjonskrav, pretensjon og bevisbyrde	201
5.7	Spesifisering av tidsperiode for gransking	206
5.8	Rettsens avgjørelse	207
5.9	Granskers mandat	208
5.9.1	Mandatformuleringen som ramme for rettsens kompetanse	208
5.9.2	Mandatet baseres på generalforsamlingsforslaget	209
5.9.3	Retten skal foreta en selvstendig vurdering	210
5.9.4	Tillegg til mandatet	212
5.9.5	Forståelsen av mandatets grenser	213
5.10	Oppnevning av gransker(e)	216
5.10.1	Oppnevning	216
5.10.2	Rettsgrunnlaget for oppnevningen	219
5.10.3	Krav til granskers person, kompetanse og erfaring	223
5.10.4	Habilitetsspørsmål	228
5.10.5	Honorarspørsmål	233
5.10.6	Én eller flere granskere?	236
5.10.7	Granskers medhjelpere	237
5.10.8	Gransker trekker seg	238
5.10.9	Avsetting av gransker	241
5.10.10	Oppnevning av ny gransker	242
5.11	Saksomkostninger	243
Kapittel 6 Rettsmidler mot tingrettens avgjørelse		247
6.1	Anke over realiteten	247
6.2	Partsforhold	247
6.3	Saksbehandling	248
6.4	Ankegrunner	248
6.5	Konsekvensen av at gransking ikke iverksettes	250
6.6	Oppsettende virkning	250
6.7	Anke over saksomkostningsavgjørelsen	251

Kapittel 7 Granskingsens autonomi	253
7.1 Granskers uavhengighet	253
7.2 Granskers selvstendighet	258
Kapittel 8 Granskers saksbehandling	265
8.1 Hovedelementer i granskingsprosessen	265
8.2 Prinsippet om sant og riktig faktum	265
8.3 God granskings-skikk	268
8.4 Saksbehandlingsprinsipper	270
8.5 Objektivitet mot veiledning	278
8.6 Rettssikkerhet mot effektivitet	279
8.7 Inkvisisjonens problem – forholdet til domstolsprosessen og EMK	286
8.8 Beviskrav og bevisvurdering	290
8.9 Retningslinjer for granskingen	293
8.10 Intervjuer	295
8.11 Personopplysningsvernet	303
8.12 Bevissikring, arkivhold og sletting	311
8.13 Tidsbruk	314
Kapittel 9 Granskers rett til opplysninger	317
9.1 Innledning	317
9.2 Opplysningsplikten	318
9.2.1 Rett og plikt	318
9.2.2 Selskapets edisjonsplikt	318
9.2.3 Frivillig bistand	322
9.2.4 Nærmere om nødvendighetskriteriet	322
9.3 Objektet for opplysningsplikten	326
9.3.1 Selskapets arkiver – fysisk og elektronisk	326
9.3.2 Andre gjenstander	327
9.3.3 Muntlige forklaringer	328
9.4 Opplysninger fremskaffet på utilbørlig måte	329
9.5 Særlig sensitive opplysninger	330
9.6 Pliktsubjekter	331
9.6.1 Selskapet	331
9.6.2 Tilknyttede selskaper i og utenfor konsern	331
9.6.3 Medlemmer av styre og bedriftsforsamling	337
9.6.4 Ledende ansatte	338
9.6.5 Autoriserte regnskapsførere	339
9.6.6 Revisor	339

9.6.7	Bankforbindelser	340
9.6.8	Personer som tidligere har innehatt tilsvarende posisjoner	340
9.6.9	Andre	340
9.7	Sannhetsplikt	341
9.8	Taushetsrett	343
9.9	Avtalt taushetsplikt	345
9.10	Lovbestemt taushetsplikt	345
9.11	Skriftlighetskravet. Oppfyllelsesfrist	346
9.12	Rett til å la seg bistå	346
9.13	Granskers legitimasjon	347
9.14	Straffbare forhold	347
9.15	Innsyn i ansattes epost	351
9.16	Kompensasjonskrav	352
9.17	Tvangsgrunnlag	354
9.18	Tilbakeleveringsplikt	355
9.19	Sanksjoner	355
Kapittel 10 Granskers taushetsplikt		357
10.1	Det absolutte utgangspunkt	357
10.2	Unntaket for forsvarlig rapport	359
10.3	Unntaket for berørtes innsynsrett	362
10.4	Unntaket for vitneplikt og bevisfremleggelse	365
10.5	Granskers kommunikasjon overfor selskapet	368
10.6	Granskers offentlige opptreden	368
Kapittel 11 Berørtes innsyns- og uttalelserett		369
11.1	Det kontradiktoriske prinsipp	369
11.2	Granskers varsel	375
11.3	Granskers utlevering av informasjon	377
11.4	Fremleggelse av rapportutkast	379
11.5	Berørtes innsigelser	381
11.6	Særlig om avveiningen mellom taushetsplikt og innsynsrett	381
11.7	Tilbakehold av opplysninger	383
11.8	Samtykke til å gi informasjon	384
11.9	Anonym og anonymisert dokumentasjon	384
Kapittel 12 Avslutning av granskingen		387
12.1	Avgitt rapport	387
12.2	Førtidig avslutning	388

12.2.1	Problemstilling	388
12.2.2	Aksjonærene begjærer granskingen avsluttet	391
12.2.3	Saksbehandlingen	393
12.3	Rapporten	394
12.3.1	Formkrav	394
12.3.2	Innhold	395
12.3.3	Granskers opplysningsplikt	400
12.3.4	Opphavsrett	402
12.3.5	Overlevering av rapporten	402
12.3.6	Delrapportering	403
12.3.7	Rapportens offentlige status	404
12.4	Rettens og granskers etterfølgende rolle	405
Kapittel 13 Behandling av rapporten		407
13.1	Rettens innkallelse til generalforsamling	407
13.2	Avholdelse av generalforsamling	410
Kapittel 14 Granskers honorar		413
14.1	Selskapets kostnad	413
14.2	Saksbehandling	418
14.3	Utmåling	420
14.4	Utbetaling	430
14.5	Sikkerhetsstillelse	430
14.6	Forhåndsramme	437
14.7	Honorar når granskingen ikke er slutført	448
14.8	Avgjørelsesform	450
14.9	Tvangsgrunnlag	450
14.10	Anke	451
14.11	Styremedlemmers og andres ansvar for granskingskostnadene	452
14.12	Rekvirentens ansvar for granskingskostnadene	453
Kapittel 15 Sanksjonsmidler overfor gransker		455
15.1	Innledning	455
15.2	Disiplinære reaksjoner	455
15.3	Erstatning	456
15.3.1	Ansvar for skade	456
15.3.2	Skyld	459
15.3.3	Årsakssammenheng og påregnelighet	461
15.3.4	Vernede interesser	463

15.3.5 Medhjelpere	466
15.3.6 Andre relasjoner	466
15.4 Straff	466
15.5 Sanksjoner etter personopplysningsloven	467
Kapittel 16 Virkningene av gransking	468
Litteraturliste	479
Forkortelser	490
Domssamlinger, tidsskrifter, offentlige dokumenter	490
Lover	492
Forskrifter og retningslinjer	495
Lovregister	497
Register over rettsavgjørelser	517
Stikkordregister	524

Kapittel 1

Plasserende utgangspunkter

Granskingskjernen ligger i å finne frem til, kartlegge og dokumentere en situasjon eller hendelse, å foreta en nærmere, systematisk undersøkelse av saken i sin rette kontekst. Dette er naturligvis ikke noe nytt. Grekeren Herodot skrev mer enn 400 år før vår tidsregning *Historie*, som på gresk betyr «undersøkelse».¹ Pussig interessant nettopp for granskingsstemaet er at Herodots kunnskaper er ansett å ha hatt to kilder, selvsyn og det etymologisk kanskje mer presise, utforskning eller utspørring.² Historieskriving skjer ikke på en hvilken som helst måte. Innsikt og kunnskap om et nærmere bestemt forhold «må vinnes ved å undersøke, granske, stille spørsmål; den kan ikke bare bestå av ukritiske beretninger, rykter eller gjetninger. En historisk fremstilling er resultatet av at noe er blitt undersøkt».³

Gransking er altså på ingen måte forbeholdt jussens verden, og den alminnelige bruk av granskingsbetegnelsen på forskjellige typer utredningsarbeid får i seg selv ingen rettslige konsekvenser, men kan like fullt skape forventninger om at utredningen skal innebære en fullstendig kartlegging og vurdering av faktiske omstendigheter, og at den skal tilfredsstillende bestemme rettssikkerhetskrav.⁴

Ordet «gransking» brukes gjerne om undersøkelser i og utenom domstolene for å få klarlagt et hendelsesforløp og eventuelle ansvarsforhold.⁵ I alminnelighet betegnes undersøkelser av ganske ulik art som granskinger, også undersøkelser man vel så gjerne kunne karakterisert som utredninger, gjennomganger eller kartlegginger. Journalistikk kan ha en del til felles med gransking, men det har likevel vært vist til at de er to forskjellige ting.⁶ Undersøkelser igangsatt både av offentlige og private har vært betegnet som ad-hoc-kommisjoner.⁷ Granskingsbetegnelsen brukes også om kontroller, tilsyn m.m. utført av faste

1 Sandmo (2015) s. 31.

2 Per Strømholm Som det egentlig var, muligens i Arrr/1 2015.

3 Sandmo (2015) s. 31.

4 NOU 2009: 9 s. 81.

5 Bratholm (1986 I) s. 188.

6 Aslak Bonde i Morgenbladet 29. mars 2019.

7 Bratholm (1986 I) s. 189 flg.

organer med utrednings-, tilsyns- eller kontrollfunksjoner overfor definerte pliktsubjekter,⁸ men for klarhetens skyld bør heller tilsynsbegrepet brukes om denne typen undersøkelser.⁹ Konkursboers gjennomgang av konkursskyldne-rens regnskaper og forretningsførsel i regi av bostyrer og borevisor i henhold til konkurslovens regler er også i noen sammenhenger omtalt som gransking,¹⁰ selv om det nok ikke er særlig treffende. Såkalt offentlig gransking omfatter særlige undersøkelser iverksatt av Kongen i statsråd, alternativt av Stortinget, da gjerne ledsaget av særlov som regulerer informasjonstilgang, taushetsplikt mv.¹¹ Granskingsbetegnelsen brukes også om undersøkelser av interne forhold gjennomført på bestilling fra både offentlige og private oppdragsgivere, derav betegnelsen «private granskinger».¹² Private granskinger kan igangsettes i ulike organisasjoner, både av styret og administrativ ledelse. Etter arbeidsmiljøloven § 2 A-3 (1) har arbeidsgiver særlig plikt til å undersøke etter varsling.¹³ Selv om forarbeidene til arbeidsmiljøloven ikke spesifiserer noen bestemt metode eller prosess for undersøkelser av varslinger, er det fremhevet at det eksisterer en forventning om at slike varsler skal granskes, og at arbeidsgiver påser at det utarbeides en skriftlig rapport hvor det tas stilling til om varsler har rett eller ikke, kalt «faktaundersøkelse».¹⁴ Etter straffeloven § 28 bokstav c) vil en igangsatt undersøkelse eller gransking kunne virke inn på vurderingen av om det skal ilegges foretaksstraff etter § 27, samt den eventuelle utmålingen. Tilsvarende vil det etter skadeserstatningsloven § 1-6 kunne bli tillagt vekt hvorvidt en arbeidsgiver som blir holdt erstatningsansvarlig for en ansatts korruperte handlinger, har gjort adekvate undersøkelser for å bringe de utilbørlige forhold på det rene. Etter regnskapsloven § 3-3 c) skal allmennaksjeselskaper og noterte selskaper blant annet gi opplysninger i sine årsregnskaper om prosedyrer for undersøkelser av brudd på prinsipper om samfunnsansvar.¹⁵ Dette er bare et

8 St.meld. 17 (2002–2003) kapittel 3.3, forvaltningsloven § 15, alkoholloven § 9-6, tobakkskadeloven § 35, forurensningsloven § 50, luftfartsloven § 7-26, jernbaneundersøkelsesloven § 3, vegtrafikkloven § 44, sjøloven § 473, Instruks for statens havarikommisjon for transport 12. juni 2009 mfl.

9 Giertsen (2007 I).

10 NOU 1992: 29 s. 185, NOU 1993: 16 s. 61, Konkursrådet Borevisors granskning ved gjeldsforhandling og konkurs, februar 2018, <https://www.konkursradet.no/borevisors-granskning-ved-gjeldsforhandling-og-konkurs.461687.no.html> (besøkt 31. august 2021).

11 Giertsen (2008) s. 23, lov om granskningskommisjon for bankkrisen, lov om granskingskommisjonen for Mehamnulykken, lov om overvåkingsgranskingskommisjonen, lov om granskingskommisjonen for brannen på Scandinavian Star, lov om informasjonstilgang mv. for utvalget for eksternt gransking av saken knyttet til feilaktig praktisering av adgangen til å motta sykepenger, arbeidsavklaringspenger og pleiepenger ved opphold i et annet EØS-land, Dokument nr. 14 (2002–2003) mfl.

12 NOU 2009: 9 s. 81.

13 NOU 2018: 6.

14 Rolf Bech-Sørensen og Birthe M. Eriksen i Advokatbladet 18. november 2019 <https://www.advokatbladet.no/granskning/granskning-faktaundersokelser-og-advokatforeningens-retningslinjer/145372>, Siri Falch-Olsen, Helena Karoline Lie Norum og Jan Fougner i Dagens Næringsliv 23. juli 2020, Eriksen, Svensen og Bech-Sørensen s. 229.

15 Prop. 48 L (2012–2013) s. 41.

lite utvalg av forhold og situasjoner som aktualiserer undersøkelser med større eller mindre preg av det som i alminnelighet oppfattes som gransking.

Når man skal løse rettsspørsmål, gjøres det faktiske undersøkelser i nær sagt alle sammenhenger, og også i juridisk sammenheng brukes granskingsbetegnelsen på ganske forskjellige forhold. Det er en sentral oppgave for advokater som skal avklare klienters rettsstilling å finne frem til det relevante faktum og eventuell bevismessig usikkerhet knyttet til dette.¹⁶ Etter omstendighetene vil det ikke alltid være tilstrekkelig å basere seg på et premiss om faktum i kombinasjon med et forbehold; advokaten kan være forpliktet til å kontrollere hva som er riktig faktum. Særlig gjelder dette dersom en opplysning fra klienten fremstår som usikker eller er av sentral betydning for klientens rettsstilling.¹⁷ Likevel bruker man ikke granskingsbetegnelsen i slike sammenhenger. Gransking kan være strafferettslig etterforskning i klassisk forstand, men også særlige undersøkelser i forbindelse med en rettssak som hjelpemiddel til å få klarlagt faktiske forhold, jf. straffeprosessloven kapittel 12. Tvistemålsloven av 1915 brukte ordet «gransking» i samme betydning,¹⁸ men i nyere prosesslovgivning har en ikke funnet tilstrekkelig veiledning i selve granskingsbegrepet. I tvisteloven er «gransking» derfor byttet ut med «bevisundersøkelse» «som mer beskrivende fellesbetegnelse».¹⁹ I tvisteloven²⁰ finnes for øvrig også regler om bevissikring som skal ivareta en parts behov for bevis tilgang. Det gjøres ved å stille krav om åpenhet om faktiske forhold av betydning²¹ for å sikre eller vurdere partens rettslige stilling i en mulig rettstvist.²² Endelig er sivilprosessuelle regler om bevis tilgang i tvisteloven §§ 26-5 og 26-6 praktisk viktige for opplysning av sivile tvister. Slike provokasjoner kan omfatte et stort antall dokumenter og voluminøse data, men dette er ikke gransking.²³

Ulike undersøkelsesformer er gitt ulike betegnelser. I utredningen om forslag til lov om offentlige undersøkelseskommissjoner²⁴ benyttes uttrykket «undersøkelseskommissjon» for offentlige granskinger. Sivilombudsmannen har brukt betegnelsen «administrativ etterforskning»,²⁵ mens det i Advokatforeningens Retningslinjer for private granskninger²⁶ kalles «granskningsutvalg». Undersøkelser som er iverksatt av domstolene etter initiativ fra aksjonærer i samsvar

16 LB-2006-73847.

17 LB-2020-64201.

18 Tvistemålsloven 17de kapittel.

19 NOU 2009: 9 s. 24, Tvisteloven kommentarutgave bind I s. 1204 kommentar til § 26-3.

20 Tvisteloven kapittel 28.

21 LA-2019-4405.

22 NOU 2001: 32 B s. 987.

23 HR-2019-997-A.

24 NOU 2009: 9.

25 Dokument nr. 4 (1994–95) s. 35.

26 Vedtatt av Advokatforeningens hovedstyre 4. mars 2011.

med likelydende bestemmelser i aksjeloven (asl)²⁷ og allmennaksjeloven (asal)²⁸ §§ 5-25 til 5-28,²⁹ er av lovgiver ganske enkelt betegnet som «gransking». Etter aksjelovene §§ 5-25 flg. kan enhver aksjonær dersom minst ti prosent av de fremmøtte aksjonærene slutter seg til det på generalforsamling, fremme begjæring til tingretten om gransking i selskapet. Retten skal iverksette gransking dersom det er saklig grunn for begjæringen. Det aksjerettslige granskingsinstitutt er mer eller mindre nært beslektet med særlige granskings-, kontroll- og undersøkelsesregler for andre sammenslutninger, enheter og organer. Slike finnes blant annet i selskapsloven § 2-27 (2), burettsslagslova §§ 7-14 flg., stiftelsesloven § 59, samvirkelova §§ 59 flg., statsforetaksloven § 44, finansforetaksloven § 8-3 (4) og § 8-21, finanstillsynsloven § 2 (5) og (6), SE-loven § 2, vinmonopolloven § 10, kommuneloven § 30-3, lov om Innovasjon Norge § 35, sentralbankloven § 4-1 og lov om Riksrevisjonen § 12, jf. aksjelovene § 20-7. Også i tidligere særlovgivning fantes bestemmelser om gransking, for eksempel lov om statens postselskap § 40 og lov om statens jernbanetrafikkselskap § 40. Regler om særskilte undersøkelser finnes altså for et bredt spekter av institusjoner og sammenslutninger. Undersøkelsene blir normalt besluttet av styret eller generalforsamlingen, basert på skjønn.³⁰ Aksjelovens granskingsinstitutt inngår følgelig som et særskilt element i forskjellige kontroll- og undersøkelsesordninger i nærings- og samfunnslivet³¹ som lovgiver har funnet egnet til å kartlegge, dokumentere, vurdere og rapportere ulike mulige uventede og uønskede forhold. Praktiseringen av aksjelovens granskingsregler kan gi veiledning for forståelse av andre lignende regler.³²

Høyesterett har formulert gransking etter reglene i aksjelovene som å «klarlegge et saksforhold» og at oppgaven i tillegg «kan gå ut på at det klarlagte saksforholdet også skal underkastes en rettslig, økonomisk eller annen fagmessig eller forretningsmessig vurdering.»³³ For granskinger etter aksjelovene er det granskers oppgave å ivareta aksjonærmindretallets interesser, og dette hensynet er tradisjonelt ansett å utgjøre det bærende grunnlag for selve granskingsinstituttet. Dette er formulert på ulike måter. I rettspraksis er det for eksempel vist til at mindretallaksjonærene «har behov for å ivareta sine interesser» og at «dette er et hensyn som må anses som beskyttelsesverdig da majoriteten av aksjeeierne

27 LOV-1997-06-13-44.

28 LOV-1997-06-13-45.

29 Bestemmelsene i aksjeloven og allmennaksjeselskapsloven om gransking er i likhet med en rekke andre bestemmelser i aksjelovene like, og i fortsettelsen benyttes aksjelovene som fellesbetegnelse på begge lover med mindre lovene har forskjellig regulering eller redigering, da benyttes lovenes respektive navn eller forkortelsene asl. og asal.

30 NOU 2017: 13 s. 217.

31 NOU 2018: 6 s. 200.

32 NOU 2016: 21 s. 84.

33 Rt. 2000 s. 1792.

ellers vil kunne påføre minoritetseierne et mulig tap».³⁴ I andre sammenhenger vises det til aksjeeiernes alminnelige rett til informasjon, slik at ved vurderingen av om gransking skal iverksettes, «må det sees hen til aksjeloven § 5-15 som gir regler om den enkelte aksjeeiers rett til å kreve opplysninger».³⁵ Samtidig har lovgiver plassert granskingsreglene som et element i regelverket som skal bidra til å motvirke misligheter.³⁶

Å overlate til én eller flere utvalgte personer å klarlegge et uklart eller omvistet faktisk forhold har lang tradisjon, faktisk tilbake til det tidligste norske rettssystem, blant annet i form av formalisering av avtaleinngåelse på tingene. Ved eventuell mangel på notoritet kunne særskilt utpekte få i oppgave å avklare de faktiske forhold.³⁷ Det aksjerettslige granskingsinstitutt har også en lang historie, først lovbestemt ved aksjeloven av 1910 § 68, som ga aksjonærene anledning til å fremsette krav om såkalt ekstraordinær gransking av selskapets stiftelse, forretningsførsel og avvikling. Retten måtte ta kravet til følge dersom det ble konstatert «svik eller grov skjødesløshet».³⁸ Instituttet ble videreført ved aksjeloven av 1957 § 101 og 1976-aksjeloven § 10-13. I aksjelovene av 1997 gikk man over til den mer nøytrale betegnelse «gransking». Senere har det vært lansert forslag om å innføre betegnelsen «minoritetsgransking», uten at det har blitt fulgt opp.³⁹ I noen sammenhenger er den særlige organisering av undersøkelser i henhold til aksjelovene også kalt «aksjerettslig gransking».⁴⁰

Alle nordiske land har aksjeselskapsrettslige regler om gransking.⁴¹ De nordiske regler har sin historiske bakgrunn i de norske aksjelover av 1910 og 1957,⁴² og i arbeidet med en fellesnordisk aksjelovgivning på 1960- og tidlig på 1970-tallet ble det inntatt bestemmelser i dansk, svensk og finsk selskapslovgivning. For alle landenes vedkommende var bestemmelsene utformet etter modell av dagjeldende norske aksjelov av 1957 § 101,⁴³ men med enkelte særordninger.⁴⁴ Lovsamarbeidet ledet frem til aksjeloven av 1976⁴⁵ og skapte relativt like regler om gransking i de nordiske land.⁴⁶

34 LF-2011-164562.

35 LG-2001-1232.

36 NOU 2008: 16.

37 Hertzberg s. 272.

38 Udkast (1894) s. 78, Augdahl (1946) s. 469.

39 NOU 2008: 16 s. 60, Kaisen s. 23.

40 Innst. 413 S (2015–2016) s. 12.

41 Den danske selskapsloven §§ 150–152, den svenske aktiebolagslagen 10:21–23, den islandske aksjeloven § 97, den finske aktiebolagslag §§ 7–10.

42 Lindskog s. 20.

43 Thaning s. 61, Werlauff (1983) s. 433.

44 NOU 2008: 16 s. 65.

45 NUT 1970:1 s. 3.

46 Lindskog s. 20, Gunnarsson og Stefánsson.

Visstnok har det engelske rettsinstitutt *inspections* dannet forbilde for det nordiske granskingsinstitutt.⁴⁷ The Secretary of State skal, «if the court by order declares that its affairs ought to be so investigated», igangsette undersøkelser, og kan selv, dersom «it appears to [the Secretary of State] that there are circumstances» som indikerer at selskaps virksomhet eller hensikt er ulovlig, eller «that the company's members have not been given all the information with respect to its affairs which they might reasonably expect», utpeke gransker.⁴⁸ Det er et vidt og grunnleggende hensyn for det britiske institutt at «we all need to feel confident in our dealings with the business community. As investors, creditors and consumers, we need to know our money is secure, and have trust in corporate Britain. Without this confidence, investment, sales and markets fall.»⁴⁹ Tillitsperspektivet synes særlig motiverende for de britiske regler og er begrunnet i mer allmenne interesser enn det mer begrensede minoritetshensynet som tradisjonelt har vært ansett å ligge til grunn for de norske og nordiske regler. I Tyskland⁵⁰ og en rekke andre europeiske land finnes det også bestemmelser om gransking.⁵¹

Det europeiske fellekskapsrettslige SE-selskap, Societas Europaea,⁵² vil som et utgangspunkt følge allmennaksjelovens regler, jf. artikkel 9 nr. 1 bokstav c ii,⁵³ og granskingsreglene i asal. §§ 5-25 flg. kommer dermed til anvendelse. Etter det utarbeidede, men tilbaketrunkne forslaget til forordning om europeisk aksjeselskap, kalt SPE eller Societas Privata Europaea, skulle aksjonærer med fem prosent tilslutning ved «suspicion of serious breach of law or of the articles of association of the SPE» ha rett til å begjære kompetent domstol eller forvaltningsorgan om å utpeke en «independent expert to investigate and report on the findings of the investigation to shareholders.»⁵⁴

Endelig, også internasjonale organisasjoner har utformet og operasjonalisert undersøkelses- og granskingsformer til bruk ved innsyn og kontroll samt undersøkelser i tilfeller av uønskede hendelser.⁵⁵

47 Udkast (1894) s. 78, Aksjelovkomiteen av 1947 s. 94–95, Lindskog s. 20 med videre henvisninger.

48 Section 432 of the Companies Act 1985.

49 The National Archives – Companies Investigation Branch, <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060213211109/http://www.dti.gov.uk/cib/> (besøkt 18. april 2021).

50 Den tyske Aktiengesetz §§ 142–146.

51 Jänig.

52 2157/2001 (EF).

53 Ot.prp. nr. 17 (2004–2005) s. 6.

54 Proposal for a Council Regulation on the statute for a European private company {SEC(2008) 2098} {SEC(2008) 2099, A Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe – Consultative Document of the High Level Group of Company Law Experts – UNICE Comments, <https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2002-04033-EN.pdf> (besøkt 18. april 2021), Bråthen (2019) s. 55.

55 United Nations Development Programme Office of Audit and Investigations – Investigation Guidelines Conference of International Investigators Uniform Guidelines for Investigations, <http://www.conf-int-investigators.org/uniform-guidelines-for-investigations/> (besøkt 10. april 2021).

Gransking, i forskjellige former, er jevnlig kritisert. I forbindelse med synspunkter om at det har utviklet seg en «granskingsmani», er det vist til at granskinger ikke er noe man bør foreta seg for å vise at man tar saker på alvor og vil lære noe, men at de bør forbeholdes saker det er vanskelig å få oversikt over, og der det er viktig at øyne utenfra kaster et blikk på det som har skjedd.⁵⁶ På den annen side er det vist til at det i den grad granskingsreglene har blitt diskutert, har handlet om at tilgangen til gransking har vært for begrenset.⁵⁷ Samtidig er det antatt at behovet for å iverksette private granskingsprosesser vil øke, blant annet som følge av politiets krevende ressursituasjon.⁵⁸ Gransking, både etter aksjelovens regler og selskapsinitierte private granskinger, er av mange oppfattet å være forbundet med undersøkelser av påstått straffbare forhold, typisk korrupsjon, samt problemstillinger relatert til virksomhetens arbeidsmiljø.⁵⁹ Det kan det i og for seg være god grunn til, men det rettslige utgangspunkt er et annet; gransking er betegnelsen på rammeverket for undersøkelsene, og ikke det materielle innholdet i eller formålet med dem. Samtidig er det nødvendig å være seg bevisst betydningen av motsetningsforholdet mellom aksjonærmajoritet og -minoritet, som gjerne vil begrunne granskingsinitiativer i aksje- og allmennaksjeselskaper. Minoritetens ønske om informasjon vil kunne oppfattes som antagonisme av både majoriteten og selskapsledelsen, selv om granskingskravet ikke nødvendigvis bygger på så alvorlige forhold at det kan begrunne straff. Konflikter mellom aksjonærer kan være alvorlige selv om de bygger på uenighet om sivilrettslige, og da i praksis økonomiske, motsetningsforhold. Endelig, det har i ulike sammenhenger vært pekt på at granskingsinstituttet kan misbrukes⁶⁰ og at gransking kan utgjøre en «betydelig økonomisk og administrativ belastning for selskapet, og kan ramme selskapets økonomi og virksomhet hardt».⁶¹ Slike synspunkter er mindre sentrale etter endringen av vilkåret for å iverksette gransking i aksjelovene § 5-26 (1) fra «rimelig» til «saklig» grunn. Endringen innebar en forskyvning av vekten av rettens interessevurdering slik at det vesentlige hensyn skal være minoritetens behov for innsyn, mens selskapets interesse i at gransking ikke iverksettes trer mer i bakgrunnen.⁶² I tillegg kommer rettsutviklingen etter endringen som har tydeliggjort aksjeselskapers samfunnsmessige rolle og betydning også ut over å være et middel for aksjonærenes økonomiske vinning. Dette er i tråd med et moderne selskapsrettslig perspektiv,⁶³ typisk slik at det har blitt klargjort at

56 Dagens Perspektiv 16. juli 2020.

57 Andersen (2006) s. 35.

58 Eriksen s. 270.

59 NOU 2018: 6 s. 141.

60 Se punkt 5.4.37 nedenfor.

61 Knudsen (2015 I) s. 259.

62 LOV-2010-06-25-33, se punkt 5.4.3 flg. nedenfor.

63 Werlauff (2019) s. 35.

aksjonærene har gjensidig lojalitetsplikt overfor hverandre og overfor selskapet. En rekke nye lovbestemmelser med krav om åpenhet og transparens er innført både i fellesskapsretten og i norsk rett. Selskapenes øverste ledelse og de tillitsvalgte er tillagt stadig flere oppgaver hvor ivaretagelse av selskapsinteressen, som både fordrer ivaretagelse av aksjonærene, ansatte, kreditorer og samfunnsinteresser mer generelt, er omfattet. Dette tilsier at reglene om initiativ til gransking, rettens behandling av begjæringer om gransking og kravene til granskers mandatbesvarelse må ses i et bredere lys enn tidligere lovgiveruttalelser, rettspraksis og juridisk teori gjerne gir anvisning på.⁶⁴

Nettopp i forventningen, og gjerne også forutsetningen for gransking etter aksjelovenes regler, om at dype motsetninger skal avklares eller avgjøres, ligger den aksjerettslige granskings på mange måter inngripende karakter. Lovgivers langvarige måte å håndtere dette på er å oppstille materielle skranker for igangsetting og formelle saksbehandlingsregler for gransking i aksjeselskapsforhold. Instituttet er aksjerettslig spektakulært og krever følgelig gjennomføring innenfor mest mulig forutberegnelige og trygge former. Ivaretagelse av grunnleggende rettssikkerhetsgarantier, som krav til notoritet og saklighet, mulighet for kontradiksjon, vern mot selvinkriminering mv., forutsetter klare og faste rammer. Samtidig reiser granskingsprosessen i seg selv en del spørsmål som ikke er lovregulert, hvilket kan gjøre instituttet mindre tilgjengelig.⁶⁵

For å trekke tråden tilbake til det innledende utgangspunkt: Granskeren – i likhet med historikeren – vil gjerne møte krevende forventninger om å «dømme fortiden» og gi «samtiden lærdom» til nytte i fremtiden. Samtidig står de begge overfor den krevende oppgave å «vise hvordan det egentlig var»,⁶⁶ og da med «en ambisjon om objektivitet, om det som var sikkert, uomtvistelig sant og faktisk».⁶⁷ Dette i motsetning til å være moralsk dommer, den rollen bør «overlates til leseren».⁶⁸ Og nettopp i denne fordring om det egentlige, det vil si kravet til objektivitet og faktisk korrekthet, finnes begrunnelse for reglene om iverksettelse og gjennomføring av aksjerettslig gransking. Mange av reglene er gjerne ansett som rettssikkerhetsgarantier for at berørte enkeltpersoner ikke skal lide overlast under granskingsprosessen. Imidlertid er reglene først og fremst begrunnet i at aksjonærmindretallet, under tilbørlig hensyn til aksjonærflertallet og selskapet selv, får sin rettmessige interesse ivaretatt. Gransker skal, så langt det lar seg gjøre, kunne fremlegge informasjon som viser hvordan det egentlig var, i tråd med god granskingsskikk,⁶⁹ ved å hensynta blant annet reglene om

64 Se punkt 2 nedenfor.

65 Graver (2006) s. 321–322.

66 Leopold von Ranke: Fyrster og folk i Sandmo (2015) s. 122.

67 Sandmo (2015) s. 125.

68 Antony Beevor i Dagens Næringsliv 19. september 2015.

69 Se punkt 8.3 nedenfor.

habilitet, informasjonsinnhenting, innsyns- og uttalellesrett samt utarbeidelse og fremleggelse av en rapport. Deretter vil det være opp til andre enn gransker å forvalte resultatet, med det i mente at «most arguments about law boil down to factual analysis».⁷⁰

70 Lord Jonathan Sumption til Counsel Magazine 28. september 2018.

Kapittel 2

Maktfordeling, lojalitet og interessevern

2.1 Gransking som element i minoritetsvernet

Aksjonærenes rett til å kreve gransking er av lovgiver tradisjonelt ansett som «et sentralt ledd i aksjelovens minoritetsvern».⁷¹ Høyesterett har omtalt granskingsregelverket slik at det skal gi «eit effektivt vern for mindretalsaksjeeigarar»,⁷² og det er i underrettspraksis lagt til grunn at «aksjeeiere med mindre aksjeposter som ikke alene vil kunne få gjennom avgjørelser på generalforsamlingen, likevel skal ha krav på å bli informert om visse vesentlige forhold».⁷³ Lovgiver har i 2010, i den seneste endring av granskingsbestemmelsene i 1997-aksjelovene, presisert at formålet med granskingsinstituttet er å ivareta aksjonærminoritetens «behov for innsyn i, og eventuelt en uavhengig vurdering av, selskapets forhold»,⁷⁴ og da spesielt det som vedrører aksjonærenes eierskap.⁷⁵ I sentrum av minoritetsvernet står likebehandlingsprinsipper og forbudene mot misbruk av generalforsamlingens myndighet, jf. aksjelovene § 5-21, og misbruk av tillitsvalgte og andres posisjon, jf. § 6-28.

Interessevernet til grunn for granskingsinstituttet har nær sammenheng med retten alle aksjonærer har etter aksjelovene § 5-15 til informasjon om forhold som kan innvirke på bedømmelsen av årsregnskapet og årsberetningen, andre saker til behandling på generalforsamling og selskapets økonomiske stilling.⁷⁶ Et krav om innsyn i form av gransking må hvile på at det er saklig grunn til mistanke⁷⁷ om rettsstridige eller i hvert fall kritikkverdige forhold i selskapet.⁷⁸ Unnlatt åpenhet i strid med § 5-15 vil være både rettsstridig og kritikkverdig, men også forhold ut over det som kan gis innsyn i etter § 5-15, kan utgjøre saklig grunn til iverksettelse av gransking; det er behovet⁷⁹ for innsyn i selskapets

71 Ot.prp. nr. 45 (1983–1984) s. 3.

72 Rt. 2000 s. 1792.

73 TAHER-2008-63549.

74 Prop. 117 L (2009–2010) s. 55.

75 Prop. 117 L (2009–2010) s. 58–59.

76 Se punkt 5.4.1 nedenfor.

77 Se punkt 5.6 nedenfor.

78 Se punkt 5.4.3 nedenfor.

79 Se punkt 5.4.3 nedenfor.

forhold basert på et overordnet hensyn om at aksjonærene ikke skal påføres tap,⁸⁰ som gir grunnlag for iverksettelse av gransking.

Lovgiver har ikke gjort noen inngående utredning av hvilket behov som må ligge til grunn for iverksettelse av gransking. Oppmerksomheten synes for en stor del å ha vært konsentrert om å avgrense mot tilfeller der det ikke foreligger noe reelt behov, omtalt som «de uoverveide eller sjikanøse» begjæringer om gransking.⁸¹ I arbeidet med tiltak mot manipulering av finansiell informasjon er det vedtatt systemmessige lovendringer for å legge til rette for enklere regeletterlevelse, herunder de nye granskingsreglene fra 2010. Det ble da vektlagt at aksjonærer som har incentiver til å utøve en kontrollfunksjon, skal gis sterkere oppfordring og bedre muligheter til å ivareta denne funksjonen.⁸² I en rekke senere lovgivningsinitiativ, i stor del orientert om bærekraft og selskapsledelse, er kravene til aksjeselskapers åpenhet og informasjonsflyt overfor aksjonærer, offentlige instanser og omverdenen for øvrig skjerpet.⁸³ Økt transparens i selskapsforhold er i tråd med konkrete uttalelser fra lovgiver i årene etter vedtakelsen av 1997-aksjelovene, og kanskje ganske særlig i kjølvannet av finanskrisen i 2008, om at granskingsinstituttet skal styrkes.⁸⁴

Granskingsinstituttet har altså vært orientert overfor minoritetsaksjonærene. Det er likevel ikke noe til hinder for at også en majoritet vedtar og fremmer begjæring om iverksettelse av gransking etter aksjelovene kapittel 5. Alternativet ville paradoksalt nok gi majoriteten anledning til å hindre minoriteten adgang til gransking.⁸⁵ Selv om generalforsamlingsflertallet kan instruere styret og eventuelt bytte ut obstruerende styremedlemmer, og selv om det nok for øvrig ligger nærmest for majoriteten å igangsette privat gransking, vil gransker oppnevnt etter § 5-26 ha maktmidler overfor selskapet etter § 5-27 som ellers ikke står til aksjonærenes rådighet. Muligheten for gransking etter aksjelovene kan altså også være en fordel for og et vern av aksjonærmajoriteten og selskapet. Rutiner kan endres, og nødvendige tiltak som på sikt vil kunne styrke selskapet, iverksettes.⁸⁶ Så gjelder da også granskingsreglene i aksjelovene overfor aksjeselskaper der alle aksjer er samlet på én aksjonærs hånd, og også om alle aksjer fullt ut er eiet av staten.⁸⁷ Videre gjelder granskingsregler nært beslektet med aksjelovenes granskingsregler for flere andre subjekter, for eksempel for

80 LF-2011-164562.

81 NOU 2008: 16 s. 72.

82 NOU 2008: 16 s. 9.

83 Se punkt 2.5 nedenfor.

84 Se punkt 2.6 nedenfor.

85 Se punkt 4.2 og 5.3.3.

86 Nossum s. 22.

87 Statsforetaksloven § 44, vinmonopolloven § 10.

stiftelser,⁸⁸ offentlige organer⁸⁹ og kontrollinstanser,⁹⁰ alle med det til felles at de ikke har eiere, og da heller ikke minoritetsiere, slik aksjeselskaper har. Det er altså forutsetningsvis ikke bare i konflikter mellom eiere at granskingsregler finner sin berettigelse. Andre situasjoner der granskingsregler nedfelt i andre lover enn aksjelovene kan være aktuelle, vil være etter varsling fra ansatte, inspeksjon fra offentlige tilsynsorganer, pågang fra kunder, pressgrupper og media eller politisk oppmerksomhet. Også i slike situasjoner vil aksjonærer – majoritet eller minoritet – kunne finne det hensiktsmessig å benytte granskingsverktøyet. Det er derfor ved kartleggingen av granskingsinstituttets begrunnelse og berettigelse naturlig å ta utgangspunkt i både det aksjerettslige minoritetsvern spesielt og til aksjonærinteresser mer generelt. Opp mot og på grunnlag av disse må det bredere selskaps- og samfunnsmessige interesseperspektiv være bestemmende for granskingsinstituttets virkeområde og betydning.

2.2 Nærmere om minoritetsvern

Et overordnet prinsipp i den norske aksjeselskapsretten er beskyttelse av selskapets minoritetsaksjeeiere.⁹¹ I aksjelovene finnes en mengde bestemmelser som på forskjellige måter begrenser majoritetsaksjonærers kontroll overfor enkeltaksjonærer eller minoritetsgrupperinger, eller som gir den enkelte aksjonær eller minoritetsgruppering mulighet til å håndheve disse begrensningene. Samlet betegnes gjerne slike regler som «aksjelovens minoritetsvern».⁹² Noen legaldefinisjon av «minoritetsvern» eller «minoritetsrettigheter» finnes ikke,⁹³ men det er naturlig å ta utgangspunkt i bestemmelsene i asl. § 5-3 (2) første punkt og asal. § 5-4 (2) første punkt, som oppstiller rettigheter for «aksjeeiere som eier eller representerer en viss del av aksjekapitalen» og andre bestemmelser som gir enkeltaksjonærer eller grupper som representerer mindre enn 50 prosent av aksjene, særskilte rettigheter i selskapsforholdet. Videre kommer bestemmelser som krever tilslutning fra en viss andel av den aksjekapital som er representert på generalforsamlingen, for at en beslutning skal være truffet.⁹⁴ Minoritetsvernet setter skranker for majoritetens makt, gjerne omtalt som «flertallsprinsippet», jf. aksjelovene § 5-17, og gir enkeltaksjonærer eller minoritetsgrupper anledning til å håndheve disse skrankene.⁹⁵

88 Stiftelsesloven § 59.

89 Finanstilsynsloven § 2 (5) og (6), kommuneloven § 30-1 flg., sentralbankloven § 4-1.

90 Lov om Riksrevisjonen § 12, jf. aksjelovene § 20-7.

91 Gjein s. 378.

92 HR-2020-1947-A, Aarbakke mfl. kapittel 5 punkt 7.

93 Ot.prp. nr. 23 (1996–1997) s. 104.

94 NOU 1992: 29 s. 46.

95 NOU 1992: 29 s. 46, NOU 1996: 3 s. 73 flg., Ot.prp. nr. 23 (1996–1997) s. 104.

Relasjonen mellom aksjonærene i aksjeselskaper kan være konfliktpreget. Reglene om gransking har i mer enn hundre år og gjennom fire aksjelover vært en sentral del av minoritetsvernet. Granskingsinstituttet gir aksjonærminoriteten et særskilt grunnlag for innsyn i selskapets forhold, i tillegg til en mulighet til å nyttiggjøre seg andre minoritetsrettigheter. Gransking har nær sammenheng med prinsippene om likhet, åpenhet og lojalitet i selskapsforhold samt grunnleggende krav til selskapsstyring. Utviklingen innen aksjeretten gir stadig økt relevans for granskingsinstituttet.

Granskingsprosesser aktualiserer mange rettslige spørsmål. Fremstillingen følger prosessen i en aksjerettslig gransking og drøfter lovvilkår, forarbeider, rettspraksis og teori i forbindelse med aksjonærenes initiativ og vedtakelse, rettens saksbehandling og avgjørelse, granskers undersøkelser og avslutning av granskingen.

Boken gir en samlet og detaljert fremstilling av granskingsreglene til nytte for advokater, domstoler, aksjonærer, styremedlemmer, ledere og andre som berøres av gransking.

JACOB S. BJØNNES-JACOBSEN er advokat med spesialisering i konflikthåndtering. Han har møterett for Høyesterett og prosederer saker for domstolene og i voldgift. Som gransker og advokat for involverte arbeider han med ulike former for gransking.

 Universitetsforlaget

ISBN 978-82-15-05082-9

Omslagsillustrasjon: Galileo overfor den romerske inkvisisjonen, maleri av Cristiano Banti (1857)